

FRA FILOSOFISK SKEPTICISME TIL VIDENSKABS- SKEPTICISME

MIKKEL GERKEN

Som nybagt filosofistuderende var jeg, som generationer af nybagte filosofistuderende før mig, fascineret af skeptiske argumenter.

I dagligdags tale bruges termen 'skepticisme' ofte i betydningen 'kritisk sans'. Derimod er filosofisk skepticisme det radikale synspunkt, at vi ingenting ved. Det er altså ikke en "sund skepsis", men et langt mere ekstremt synspunkt.

Der er en lang filosofisk tradition for at undersøge, hvordan sund skepsis kan udvikle sig til radikal skepticisme. Argumenter for filosofisk skepticisme er ofte baseret på ekstreme tankeeksperimenter, der involverer skeptiske scenarier. Et skeptisk scenarie er en mulig situation, som er uforenelig med, at vi har viden. Et berømt eksempel er René Descartes' skeptiske scenarie, at en dæmon bedragede hans sanser. Et moderne skeptisk scenarie er berømmeliggjort i Matrix-filmene. Det er muligheden af, at du er en hjerne i et kar, som af en supercomputer modtager

elektriske impulser, der skaber illusionen af sanseindtryk.

Hvis man mener, at der skal være en kort og direkte vej "fra forskning til faktura", vil man nok være skeptisk overfor forskning i skepticisme. Men hvis man har lidt mere tålmodighed med denne type grundforskning, kan den vise sig at blive samfundsrelevant. For eksempel kan en bedre forståelse af skeptiske argumenter bidrage til at forstå væsentlige aspekter af videnskabs-skepticisme – altså skepsis om videnskabens konklusioner og anbefalinger om emner som klimaudfordringer eller vaccinesikkerhed. Videnskabs-skepticisme er et kolossalt samfundsmæssigt problem. Der er videnskabelig konsensus om, at menneskabte klimaforandringer udgør en enorm trussel. Men hvis der er udbredt skepticisme om klimavidenskab i befolkningen, vil

den næppe være villig til de adfærdsforandringer, som en grøn omstilling forudsætter. Det samme gælder vaccineskepsis. Allerede i 2019 kategoriserede WHO vaccineskepsis som en af verdens 10 største sundhedsudfordringer. COVID-19 pandemien har gjort det klart, at gode vacciner ikke er meget værd, hvis befolkningen er så skeptiske over for sundhedsvidenskaberne, at de ikke vil tage imod dem. Så det er vigtigt at forstå, hvorfor mange mennesker bliver videnskabs skeptiske. En diagnose af skeptiske argumenter er et skridt på vejen.

Den overordnede tankegang bag filosofisk skepticisme er, at jeg ikke har viden, fordi jeg ikke kan udelukke, at det skeptiske scenarie faktisk er tilfældet (dvs. at jeg ikke har nogen viden). I mange tilfælde er det et rimeligt ræsonnement. Hvis jeg ikke kan udelukke den mulighed, at træet er en bøg, så kan jeg heller ikke vide, at træet er en elm. Men tankegangen kan nemt løbe løbsk. For at forstå hvordan det kan ske, må vi opstille den intuitive tankegang som et eksplicit argument:

ARGUMENT 1 (FILOSOFISK SKEPTICISME)

Præmis 1

Hvis jeg ved, at bilen er parkeret rundt om hjørnet, så ved jeg også, at et skeptisk scenarie ikke er tilfældet.

Præmis 2

Jeg ved ikke, at et skeptisk scenarie ikke er tilfældet.

Konklusion:

Jeg ved ikke, at bilen er parkeret rundt om hjørnet.

I den filosofiske tradition kan det skeptiske scenarie være globalt (Descartes' dæmon eller hjerne-i-kar scenariet) eller lokale (bilen er blevet stjålet).

Udgangspunktet for en undersøgelse af skeptiske argumenter er – naturligvis – at deres konklusioner er forkerte: Der er masser af ting, som vi ved. Men hvad er så pointen i at undersøge forskellige skeptiske argumenter? Et svar er, at det er vigtigt at diagnosticere præcist (a) hvad der er galt med dem, og (b) hvorfor vi er så tiltrukket af dem. En sådan

diagnose kan give os en bedre forståelse af videnskabs skepticisme. Som illustration kan vi se på de følgende argumenter.

ARGUMENT 2 (KLIMASKEPTICISME)

Præmis 1

Hvis jeg ved, at menneskeskabt global opvarmning er en realitet, så ved jeg også, at et skeptisk scenarie ikke er tilfældet.

Præmis 2

Jeg ved ikke, at et skeptisk scenarie ikke er tilfældet.

Konklusion:

Jeg ved ikke, at menneskeskabt global opvarmning er en realitet.

Som ovenfor kan det skeptiske scenarie også være globalt (klimavidenskab er en sammensværgelse) eller lokalt (ændringer på solens overflade forårsager global opvarmning). Du kan selv finde flere skeptiske scenarier i kommentarerne til en hvilken som helst artikel om global opvarmning.

ARGUMENT 3 (VACCINESKEPSIS)

Præmis 1

Hvis jeg ved, at godkendte COVID-19 vacciner er meget sikre, så ved jeg også, at et skeptisk scenarie ikke er tilfældet.

Præmis 2

Jeg ved ikke, at et skeptisk scenarie ikke er tilfældet.

Konklusion:

Jeg ved ikke, at godkendte COVID-19 vacciner er meget sikre.

Igen kan det skeptiske scenarie være globalt (medicinindustrien og myndighederne lyver om vaccineres bivirkninger) eller lokalt (testningen af vaccinerne for en specifik bivirkning er upålidelig). Og igen er det nemt at finde lignende skeptiske scenarier på sociale medier.

Disse argumenter er rationelle rekonstruktioner af den ofte ubevidste tankegang, som leder til skepticisme. En fordel ved at opstille tankegangen som et eksplicit argument er, at vi kan identificere og kritisk efterprøve de antagelser, som den hviler på. En anden fordel er, at vi kan se, at de tre argumenter er strukturelt identiske. Det motiverer ideen, at vi kan forstå centrale aspekter af videnskabs-skepticisme ved at diagnosticere, (a) hvad der er galt med skeptiske argumenter, og (b) hvorfor de alligevel er overbevisende for mange.

Grunden til, at skeptikere hævder, at man ikke kan udelukke globale skeptiske scenarier, er, at de har en interessant egenskab: Hvis de var sande, ville intet forekomme at være anderledes. Mange af de konspirationsteorier, som klimaskeptikere eller vaccineskeptikere tager seriøst, har den samme egenskab. En velkonstrueret konspirationsteori har en indbygget forklaring på al evidens, som taler imod den. Derfor er det uhyre svært at overbevise videnskabs-skeptikere om, at de tager fejl.

Lokale skeptiske scenarier har ikke denne egenskab, men alligevel kan de gøre folk mere skeptiske. Hvornår de gør det, er imidlertid et empirisk spørgsmål. Derfor foregår de filosofiske analyser i et tæt samarbejde med empirisk forskning indenfor kognitionsvidenskab. En central ambition for dette interdisciplinære krydsfelt er at forstå, hvordan lægpersoners accept af videnskabs- og sundhedskommunikation påvirkes af, hvordan videnskabelig usikkerhed fremhæves. Det er et vigtigt spørgsmål, fordi videnskabelig usikkerhed konsekvent fremhæves i klimareporterne fra International Panel on Climate Change (IPCC) og i megen sundhedskommunikation. Men det er stadig uklart, hvordan forskere, politikere og medier bedst kommunikerer videnskabelig usikkerhed, uden at det resulterer i utilsigtet videnskabs-skepticisme. Den rette kommunikationsstrategi bør reflektere de kognitive bias og sociale faktorer, som påvirker befolkningens tillid til videnskabs- og sundhedskommunikation.

Filosofisk arbejde med skeptiske argumenter står langt fremme i køen, når humanistisk forskning skal bashes eller nedskæres. Men selvom det er en hyper-abstrakt type forskning, kan den udgøre en vigtig komponent i interdisciplinære løsninger på store samfundsmæssige udfordringer. COVID-19 pandemien burde have lært os, at det ikke er nok

“Desværre har det vist sig at være nemmere at udvikle vacciner end at overbevise vaccineskeptikere om, at de skal tage imod dem.”

at udvikle relativt sikre og effektive vacciner. Troværdig sundhedskommunikation er lige så vigtig og må baseres på en solid forståelse af hvilke faktorer, der øger og mindsker videnskabs-skepticisme.

Desværre har det vist sig at være nemmere at udvikle vacciner end at overbevise vaccineskeptikere om, at de skal tage imod dem. Vi forstår menneskets fysiologi bedre, end vi forstår dets psykologi. Vi forstår de faktorer, som øger spredning af vira bedre, end de faktorer, som øger spredning af misinformation og videnskabs-skepticisme. Men filosofisk forskning i skeptiske argumenter kan bidrage til en bedre forståelse for grundlaget for videnskabs-skepticisme. Naturligvis kan filosofisk refleksion ikke alene løse udfordringerne for klima- og sundhedsvidenskab. Men det samme kan jo siges om glaciologi eller epidemiologi. I lighed med disse videnskaber kan filosofisk forskning yde et bidrag til en interdisciplinær forståelse af den kolossale samfundsmæssige udfordring, som videnskabs-skepticisme udgør.

Da jeg som ung filosofistuderende var draget af skeptiske argumenter, studerede jeg dem ikke for at forstå videnskabs-skepticisme eller for at udvikle strategier for effektiv videnskabskommunikation. Men det har vist sig, at en bedre forståelse af videnskabs-skepticisme blandt andet involverer en bedre forståelse af skeptiske argumenters dragende effekt for mange mennesker – herunder mit tidligere filosofistuderende selv. Det er et eksempel på den opdagelsesrejse, som forskning kan bestå i. Men det er også et eksempel på, hvordan humanistisk grundforskning af den slags, som kan virke allermest verdensfjern, kan blive en vigtig komponent i en interdisciplinær indsats for at adressere store samfundsmæssige udfordringer.